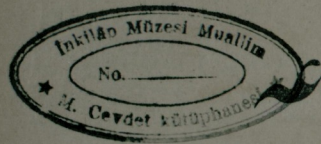


۱۸ تیسان ۱۹۱۸

صافی : ۴۰

ایکڑھی جلد



کی کتاب

لسانه ناصيل دكېمېر

پيلچارلك پورموتادن چيقيمانسي كوره دار بيليرلر، بوسه وئلي كوچوك شيلر، نوپلري قورور قوروماز، نپيش نپيش پورورلر، آتارلريك سسته قوشارلر، اوكلرينه سربلن يه آتيليرلر، خفيف بر جيوپلي ايشيتيرمكندن خالي قالازلر؛ حاصل جيانارليك ايلك ساعترندن اعتباراً مستقل برده كر اولورلر. قوزولرلر، اوغلاقلرلر، طاباقلر، دكدي .. كوپك ياورولريك ... ده تبعيت مذلري پاك آزدرد. ققط چوجوكلر، انسان ياوروسنك حالي بويهلميدر ؟ .. مكلهمه سي، پورومسي ايچين كچن اوزون آيلردن صرف نظر، ايشيتديكي سوزلري آتلاق، كندى ده قوتوشا بيلمك ايچين مئاديا ايشتيكي دقت، جهد، غيرت نهفادار حيرته مترادف ؛ يني ميني آغزندن چقان ايلك سسلر بوتون اطرافنده كيرلر نهفادار غرورينه سبب اوليور، بزم قوللاندنمزلر كهلردن ايسنه نهفادار اوزاقلر ؛ آيلر كچر، انسان ياوروسي ينه بشيكنك باشنده ترنم ايديلن نپتيلرلر، سويله ش سويلي سوزلرلر قيريق دووكلر بر ايكي ججه شني بيله تقليده موفق اولمازلر. پلنك، ايضلاق، يوموشاق ريشيوه ايله - غاميله شعور سزجه - تكرار لاديني ... با ... ما ... ما ... كيبي لفظلرلر برعنا ايله هنوز مناسبي يوقدر. يالكيز آتاك، بابا نك ذهنده، كوزلري بويون افتخار دوماني آراسننده، بونارلر معنالي اولدقاري حقدنه بروهم حصوله كالير. آتته، نهزه، خالا ... آم جام، والاه بابا ديور، آتته ديور ... درلر ؛ باق، سني چاغريور ... ديبه خاشغريشيلر، بختيار يوزلري سويلنج تيسيلري اينجده قاير. ققط حقيقتده ياوروجق هنوز باغا ناندن فضله بر قابليت كوسترمش دكلير. چيقاراي بيله يكي سسلر تام معنالي كهلر اولا بيلمك ايچين داهاه اوزون زمانلر كچه كچدر. چوجوكلر ياتنده، عيني سوز، يوزلرله دهقلر، عيني شيك قارشينده سويله نهج ؛ ذهنده هرايكي تصور - شيك وسوزلر تصويري برابر حصوله كهلجك ؛ برابر بولوناجق، بو آرقادار شاكله بري تيريه صتي صتي به باغلا ناجق ؛ بري برندن اصلا آريلماز برحاله كهلجك ؛ اوزمان چوجوق بو تصورلردن بري قارشينده ديكري خاطر لاييكي اوشيي كوردنكي زمان اونكله برابر سويلندكي ايشيتديكي سوزلري خطير ايدجك، پوپك بر دفته وحاتر اولدني بويوك استمدادله اون تقليده چاليناجق ؛ ياخود اوسوزلري ايشيه جكي زمان اوشيي دوشونهجك داهاه صوكر اوشيي تصور ايدرك، دوشونلرلر اوكلرافات ايتش اولان سوزي - آزچوق درووست اولراق - سويله نهجك !

لساني تشكيل ايدن بوتون كهلرلر تصويرلري، ذهنده، دلالت ايندكلري شيلرلر تصويرلرله برابر چيقت چيقت بولونولر. انسانلر دودغقلري زمان

پوتصور چيقتلارنيك، هيچ بري ذهاندنه موجود دكلير ؛ هر كس آتري آتري، اوزون اوزون چالينشارق اوتصورلري دماغنه نقش ايدرد. ديكلكه لسان هر كس ذهنده، كنديتنه مخصوص برده تصور چيقتلري منظومه سي تشكيل ايدرد. عيني قصه و عيني خطمه منسوب مختلف فردلر طرفندن مختلف طارلزده افاده اولوناسي ؛ كيمنك آديب، شاعر، خليب اولوب كيمنك اولاماماسي ؛ بعضيلرلرلر كوزلر كوزلر كهلرله آكلانا بيلمه سي، باشقارلريك ايكي سوزي برآزايه كيتيرمه مه سي، حاصل هر كس كندينه مخصوص تعبيرلري، افاديسي، اساوني اولماسي. ايشيه بوروسي ماهيتندن ايلرلي كنديدد. « اسلوب اسانللك كنديسي » سوزنيك اساسي ده بودر.

لسان ذهنده منتقوش بولونان برتصورلر منظومه سي ده، ديشدك. برتصورلرله برده حركتلر رفاقت ايدرد. بوحركتلر لفظ ايديلن سوزلري وجوده كيتيريرلر. فردلر لفظ جهتندن بري برندن غايت مهمه رفقر اراده ايدردلر. دماغنده احساس و حركته مخصوص مركزلر و اوردرد. ذهن طرفندن حركت اعصابه ويريلن امهارلر وجودك بوتون حركتلري حصوله كالير. سوزلر صورت جهازي تشكيل ايدن عضولرلر - آقي جكرلرلر، غيرتلاعلر، يوازلر، كوچوك ديكلك ووددافرك - غايت نازك بر طاقم حركتلرله ايشيتدريلاير. بز هر هانكي بر عضوي بر مضمنداخلنده حركت ايتديكمز زمان برقت صرفه جيبورز. مثلا بر قراچ آديم اوتفه بولونان بر آرقاداشمه آلزدهك طولي آندينمزلر، ويا بر قراچ يوز مغرو اوتدهك هدفه توقمكله نشان آلدنمزلر زمان نهفادار دقت ايتيه لزوم حس ايدهرز؛ بونكله برابر آندينمزلر شوق ايستمديكنمز نقطه يه پاك راست كيتيرمه مه يوق اولورز. ايك ماهر تانچيلر بيله عيني دائره يه يوزدغه آتش ايدردلر وايكي قوروشوني تام مركزه اصابت ايتدريه مزلر. چوجوق ايچينده هر سوز بر هددرد. صوت جهازنيك غايت مفصل حركتلري تنظيم ايتك هدفه نشان آلق، سوزي لفظ ايتكده آتش ايتك ايتيلرله پاك بكمز. چوجوق پوقوشا نشانچياني كندى كندينه نهفلاظ ايتيه جيبورد. طبيعي سوزلري كندى كندينه نهفلاظ ايتيه جيبورد. بومشكل ايشه غايت كوچلكله و اتخاق تقريبي اولراق موفق اولور.

كنديتز لساني بيله ديكز يانچي برملكتكه، مثلا مصره، رومانيا و فلاجاستانه كيتديكمز زمان ناصيل بر حال قارشينده قالاچجوزي تصور ايدم. قولاقلايرز مئادي برطاقم كورولورلر، خرخرلر، قققلر، غغللرلر، قاريشيق سسلر دويار وهرتورلر اعتنا مزلر، رغما ايلك كوزلرلر حته لره معين سوزلرله كهلرلي سچمه يه معنالي آكلامايه ويا كنديلري لايقيه لفظ ايتيه امكان بولماز. ايشيه اتخاق يوقمباسه ايله يكي دوغان چوجوكلر قوتوشي، بولمجه، ويا نيتديجي خطي آراسننده حالي حقدنه كوچوك بر كير ايتدريه بيليرز. چوجوكلر اطرافنده كيرلر: ايوين، اقربا، سياه

دادى، چركس قالفا، بيلمه، سوت نينه، خدمتچي، اوشاق ... عيني سوزي، هر بري باشقا برده دن، باشقا برشيوه ايله، باشقا بر طرزده سويلر. مختصده هينسك حالي هر كون بر اولماز ؛ ترله، يوازلر الهياي ديش آغريسي ويا ادا اولمه يله ايلكي كيشيك نهفادار كنديتدريلاير. عيني اولمه يله ايلكي كيشيك تلفظي بري برنه توافقي ايتك شويه دوسون، ادعا اولوناييلرله عيني شخص عيني سوزي تام بري برنك عيني اولقي اوزره ايكي دفعه تكرار ايدمزلر. ايشيه چوجوق بو درجه متحول موده لار، تقليد ايدرك قوتوشياي اوكره نير، وياسترايسته مزانوكده تلفظي ديكلرلريك تلفظدن فرقي اولور. بوشراط دخالنده لسانيك عصرندن عصره آزچوق ديكشيه سته دكل، نسلدن نسله بوتون بوتون ديكشيه ديكته حيرت ايديله ايدرد. يونان حكيمانلرندن برنك « لسان اكل ايديش برآتر دكل دائمي برعالي ايدرد » سوزي حقيقه پاك دودرودر.

هر چوجوق قوتوشيايه باشلا دجه لسانه يكي بر ديكشه عصرجي علاوه ايديلور ديكرك. ققط هر كسك لسانه كيتديكي تحوئلر ايدار اولماز؛ چوجوق ياولاش ياولاش ايتدي كندى قوتوشيايله عمومك لساني آراسننده كقراري آزالنير، ممكن اولدني قادار- لسان خصوصنده - ديكلرلرله بكمزه يه چالينير ؛ ويقيده ويا اوزون برمدت صوكر ايسه ده صرف و نحو درسي بلاغت فصاحت درسي، شيوه درسي آكادن اطراف. فنده كيلردن لساني اكلاني قوتوشا نرلر كيبي لافريدي ايتيه موفق اولور. (زلري (ي (ويا (ل) كيبي سويلين، (آيايانك نكله يني قئليدي) ويا (آيايانك نكله يني قئليدي) دين اوج دوروت ياشندهك چوجوق بش اكلاني ياشنه كلبه، بركون، بزم كيبي، (آيايانك نكله يني قئليدي) دميور بر، اوزمانه قادار آتايابا بوش بره « آمان، چوجونمرك ديلي دوزمه يه جاك » ديبه نلاشه دودغقلردى. معما ييه چوجوق بلكن قالسه بيله سويله يني باشقارلي طرفندن تقليد ايديلر. بوزوق شيويلر، ياكلايش يني عمومك قبوله اومايان لفظلار صاجبارندن باشقاسه كچمزلر. اويله كهلرلر آراسننده كورولن لفظلر ققراري برآجلايك بافرداري ويا عيني جنس آتخاق نكشيلر بر اوزمانك بيلكلر آتخاقلري آواسننده كقرلردن بويوك دكلير .

لسان وضعي برمؤسه اولدني حاليه فطري بر موهبه ايتش كيبي عمومي و بلكيش برمنظريه اراده ايدرد. لسان اجنابي مؤسه لك اك زياده عموميله قبول ايديلي، اك زياده عمومك اعتنايله محافظه اولوناي، اك آز تولده دويار اولاقدر. حاصل لسان فردى وروحي برماهي حاتر اولته برابر صوكر درجه اجنابي برشآيتدر ؛ عمومك مشترك مالىدر؛ ينه عمومك اهميله محافظه اولونور. هر نوع كيبي تجددلر ويا فريدي بجزلر عموم طرفندن استنوا ويا ترجم ايله قارشيلانير؛ صاجبارليك وياقيه برابر اوكيني تجددلر ويا فريدي بجزلر زائل اولور. بويله اولمش

اوله لسان نلدن نسله، حتی فردن فرده دیکه، هر جاعت متادی بر تفرقه بابل حیاتی یاشاردی. یوقازیدن بری عرض ابتدیکم شیرلی خلاصه ایدم: لسان روحی ماهیتی ابله متادی فردی تفرقه یارده معروضدر؛ اجتماعی بر شأیت اولوق اعتبار یارده عمومک متادی اهمیتله محافظه اولوغتدهدر. یوایی قوتک دائمی جامدلیسی نتیجه سی اولورق لسانک غایت تدبیری تحول ظهوره کلکدهدر.

لسانلرک اوغرامقده اولدینی دیکشملر مختلف نوعله آبریلایلیر؛ یونلردن بری «آشینا» نامی وردیکدن تحولدر. بوکون دخی لسانزده یونوغدن بعضی تحوللرک حصوله کلک اوزره اولدینی کوره ییلیر: ماضی «تقلیدک» مخالمب متاثرلنده کی (س) آرتیق یالکیز تحریخده قولانیلیور، یوقه اصل استانبوللور آدانی لسانله الفت اولاناریله، یوحر فی تلفظ ایزه یولک: «کلیشک، کلیشکیز» دیورلر. صولک زمانلارده نظمیه ییله یکجه به باشلایان یو تحول، ششبه سیز، فردی وغیر قصدی بر تلفظ اغراضک عموم طرفندن قبول اولوغاستدن نشأت اغتشدر: هرکس کی یابک مؤرده لسانی اولدینی کیی محافظه یه اعتنا ایتکده ایکن آرزوسنه، چه یوغیرینه رغماً تاسیلسمه بر دقتسزک و آوا یچرکیسزک آثری اولورق کلشک، برینه کلیشیکدهدی. یو تلفظی طبیی اولورق یوتون ماضی «تقلید» مخالمبلرله استعمال ایتدی. ایابک مؤثری یو تلفظ اغراضه سوق ایدمن سیلر، من عینی زمانده، دهاا برجوق فردلرکده تلفظ نه حک اولدی؛ یو تلفظ محیط طرفندن تقلیده لایق کورولدی وقیصه بر زمان (ایچده عموم استانبول داخلنده، سک، سکز) لاحقله لری (سز قولانیلما به باشلادی.

لاحظه لک آشینایی هر دورده و هر لسانده مشاهده اولونایین بر تحولدر. آلتاسکی تورکجه و یقیقسی اولان اوزخون آیدلرله کوردیکن «ایر» ماده سنک ماضیلرله (ز) ساقط اولورق (ایر- ایرمن) برینه (ایدی- ایشت) کلله لری حصوله کلکدر. یقنه آسکی تورکجهده، بعضی لهجه لره راست استعمال «لیع» لوغه لاحقله لری بوکون (لی، لو) حالنده قولانیلیور. صریح مغعوللر لاحقله لری ده (یع، غا) یو بونلرک خقیقلری ایکن آشینا قویله (ی، ه) دن عبارت قانشدر. یو تحوللر اوقادار چوقدرکه یو کادائر آیری و مفصل تمیالری باقی ایجاب ایدر.

آشینا حادهمی یالکیز لاحقله لره مخصوص دکلکله لرده شاملدر. سیمی سیک قولانیلیر: «آدم، خام» یقنه، قاین آنا، اون یارلق... سوزلری «آدم، خام» یقنه، قاین آنا، اون یارلق... «طرزنده تلفظ» یقنه یو زکیتر ماده سنک اصلی «کتیر» اولدیننه شیه یوندر؛ قیتر یقنه ده یو کله «ل» ابله قولانیلقددر. «جیدک» «ییلدر» «یچن سته» «ییلدیزک» کله لری نک اصل «ایچ ایدک» ایچردن کیمین یاپوز، «بریلدر» «ویله ک یوزوک» اوجردن تخفیف ایدیلر. بر.

«لمان» شکلرینه کیرمشد. بوکون استانبولده یو آدانی حاوی اولان کلام صولک درجه دقتی جالب بر قانیشا مثالی دهاا کورستمرکدهدر: «منله، سنکله، اونکله... حقیقه، سوزوله و» کیتدیکی برلن «تعبیرلری برینه «بن تن»، «سن تن»، «اون تن»، «حق تن»، «سوزون تن»، «کیتدیکن تن»... ییلدیلور. لسانیات یوتون لاحقله لک آسکیدن مستقل کله لری اولدینی قولانیلا قولانیلا، آشینا آشینا بره لارده برده حریفی عبارت قانشدر، یعنی جوهارله قانیشاروق ایکسینک تک بر کله تشکیل ایتدیکی قبول ایدیلور. مثلا (م، ز) فعلی ضمیرلری (من- بن) (من- بنز) ضمیرلرک آشینیشیدر. بعضی تورک لهجه لرده (م، ز) برینه (من- مان، منز) قوللا لیلقددر. «آدادولوده، آسکی کتابلرله بعضی لهجه لرده» «کیدرن، کسیرن...» شکله تصادف اولویورلرک یو، (من- بن) ضمیرلرک «ن، د، کیک، م، ب» صوتی سقوط ایدله رک تولد اغتشدر. آسکی کتابلر یزده «آلییق، وارییق» شکله تصادف ایدیلور. معنای «آلدینی، واردینی زمان...» در، یوندن صریحاً (جق) لاحقله سنک، زمان مناسنه اولان (چا- چاق) کلمسندن یو دوغینی و آغناک صو ایشکده یارده «جک» حالنه کیدینی آکلاشیلقددر. بوکون آرتیق، لسانیاتله اشتغال ایتمین برکیسه «کله جکم» مستقبنک «کل- چا- غمن» کیی اوچ کله دن - بلکه ده «ه» تقابل ایتک اوزره بردورد. نیجسندن - مرکب اولدیننه احتیال ورمه من. آدات خیرنای ویریلن «در» کله ده «دورور» دن آیشیش برشکل اولدینی آکلاقی ایچین یالکیز مولوده یقنه کالیدر. احتیال مضارغلرک «ر، سی» ماضیلرک «د» ده یعنی «دور» کلمسناک انقاضی در.

لسانک اوغرامقنی تحوللردن بری ده بعضی شکللرک کلاما ترک اولوغامی در. آرتیق آسکی کتابلرله راست کلامیکن «کولون، آلون» اغلاغل، کورکل؛ کله ده، آلانده... شکللری تاریخده یک آسکی اولانایر اوزره ترک اولوغاشدر. بوکون استعمال اولوغامی اوزره ترک اولوغاشدر. دوشنک اوزره اولان شکللرله وارد: «دک، دکن» برینه آرتیق «قادر» ی «کله دک»، کیتدکده... برینه ده «کله دیکن زمان، کیتدیکن وقت...» شکللی قولانلا به مائل یونولویور. کله کین اولغله کیی طریف برشکلده اتحاق رسمی حرکات صولک جلسته مختص قانش کی در. کله دن، آلاین، شکیلده جوقدن (کله دن، آلامدن) شکله تحوللشددر. دیگر طرفندن ایسه آسکیلرله تصادف ایتدیکن بعضی شکللرله مؤخر بر زمانده ظهور ایتش یونولویور.

«کلیبور، اوقویور...» شکنانک هانکی عصرده لسانزده قولانیلما به باشلادی شایان تدقیق بر حادهمدر. آذر یجده «کلی، اوقویور...» شکنده قولانیلای فعل بزم حلقه تقابل ایدیلور. هر حالده یو لاحقله دن مستقل برکله نک آشینیشندن عبارتدر. ایشته «آشینا» حادهمی دیدیکن طریق ابله

آسکیدن دهاا کوچ و دهاا اوزون اولان شکللر دهاا قولای و دهاا قیصه شکلره تحول ایدیلور. فقط بعضاً بر شکلک آسکیدن دهاا اوزون بر حاله کیردیکده کورولمکدهدر. مثلا آسکیدن «کله سز، کلر سز...» قولانیلیرکن شیددی «کلاسکیز، کلر سکز...» شکللی استعمال اولونویور. «سز» ک «سکز» دن تلفظله دهاا مختصر و دهاا قولای اولدینی آشکاردر. لسانیات یوکی تحوللرله برسب یولویور. یونلری «بکزه» طریقله کلشک غلش عادی یور. حقیقه اضافلرله و ماضیلرله یک آسکیدن بری قولانیلقدده اولان «کز» لاحقسی «سز» لاحقسی ده برک (ک) علاومسیله (سکز) حالنه کیرمه به سائق اولشدر. فقط یو تحولده اختیاری دکل، غامبله غیر قصدی وغیر مشهور اولورق میدانه کلشدر.

بکزه حادهمی لسان اوکرده ده غایت اساسی بر وظیفه ایفا ایدیلور. یکی قونوشان چوچوق «کلام، ویردم...» سوزلری اوکره شش اولورسه باشقا برماده کله ده ماضیسی کندیکنن، یونلره بکزه تهرک، تشکیل ایدر و هیچ کیسه دن اوکره نمدن «کیتدم، سویلدم...» کیی کله لرله تشکیل ایتدیمه مقتدر اولور. چوچوقلرک دفعه بکزه ده طریقله یو یورکک استغرائی جلب ایدن یا کیشیلر یاپارلر؛ مثلا «کادسیر، قلمسیر...» شکللی بیان بر چوچوق یارقق کله سنک صرفده هانکی نوع کله به غاد اولدینی طبیی تقریق ایتکسینر یا غایبق برینه «یارقق» شکللی ایجاد ایدیلور. یو یورکلرله فرقه وارمقسین قولانیلای: «یارقق زمان، کون بکون، قات بقات، ایشکنار، اکمدار، مطروش، تفریش...» کیی تعبیرلر هب بکزه طریقله حصوله کتیرلش برر خطائی احتوا ایتیه یور!

بکزه «ل» استانبول لسانده حصوله کلکده اولان بر تحولده «شتر» لاحقسنک «یشیب، یشیق» شکللی اکتساب ایتسمده کورولویور. یوکی تحوله شیه سز آسکیدن بری ماضیلرله قولانیلقدده اولان «دک، دق» لاحقله لرده «ک، ق» صوتلری سائق اولشدر. بعضی آنادولو شیورلرله قولانیلان «کاپرک، کیده ریک» شکللری ده یو طریق یقنه تولد ایتشدر. مع عاقبه، آشینا بکزه «سیدلری ایضایی کین اولایان تحوللره وارد. مثلا آسکیدن مضارک مغعول صریح لاحقسی ماقبلی مکسور بر «ن» دن عبارت ایکن شیددی تکرار (فی) شکنانه ارجاع ایدیلقددر. کذلک بوکون، قولانیلقدده اولان یوتون شکللرک دهاا قیصه و دهاا قولای اولدینی ادعا اولاناماز. لسانده بریه شکللرک، آسکیسه، «پیرغانی، اولی» حادهمی شکلله حک سورمکدهدر. دهاا برجوق تحوللرک ایضایی اتحاق یو طبیی سیده اراقق لازمدر.

اصغر هیراد

تصحیح — کچن مقاله ده «یاقین، شیوه» غیر زمان ت... کی بعضی کله لره سبوا «یاقین، شعبه، غیر افلاک...» اولورق یازیلشدر. دهاا بعضی کوچوک سهورلر وارنده قولانیله آکلاشیلایلیر.